ואם בא לחתוך חותך מאי קאמר הכי קאמר [א]שאם בא לחתוך חותך ורמינהי [ב]תחלת ספר וסופו כדי לגול כדי לגול מאי אי כדי לגול עמוד קשיא הקף אי כדי לגול הקף קשי' עמוד א"ר נחמן בר יצחק לצדדין קתני רב אשי אמר [ג]כי תניא ההיא בספר תורה כדתניא [ד]כל הספרים נגללים מתחלתן לסופן וס"ת נגלל לאמצעיתו ועושה לו עמוד אילך ואילך א"ר אליעזר בר' צדוק כך היו כותבי ספרים שבירושלים עושין (א) ספריהם ת"ר [ה]אין עושין ספר תורה לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו יותר על ארכו שאלו את רבי שיעור ס"ת בכמה אמר להן [ו]בגויל ששה [ז]בקלף בכמה איני יודע רב הונא כתב שבעין ספרי דאורייתא ולא איתרמי ליה אלא חד רב אחא בר יעקב כתב חד אמשכיה דעיגלי ואיתרמי ליה [ח]יהבו ביה רבנן עינייהו ונח נפשיה אמרו ליה רבנן לרב המנונא כתב רבי אמי ד' מאה ספרי תורה אמר להו דילמא [1]תורה צוה לנו משה כתב א"ל רבא לר' זירא נטע ר' ינאי ארבע מאה כרמי א"ל דילמא שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב מיתיבי ארון שעשה משה אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו באמה בת ששה טפחים [ט]והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה מונחות כנגד ארכו של ארון כמה לוחות אוכלות בארון שנים עשר טפחים נשתיירו שם שלשה טפחים צא מהן טפח חציו לכותל זה וחציו לכותל זה נשתיירו שם שני טפחים שבהן ספר תורה מונח שנאמ' [2]אין בארון רק שני לוחות האבנים אשר הניח שם משה [וגו'] מאי אין בארון רק מיעוט אחר מיעוט [י]ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ס"ת שמונח בארון פירנסת ארון לארכו צא ופרנס ארון לרחבו כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים נשתיירו שם שלשה טפחים צא מהן טפח חציו לכותל זה וחציו לכותל זה נשתיירו שם שני טפחים שלא יהא ספר תורה נכנס ויוצא כשהוא דחוק דברי ר"מ ר' יהודה אומר באמה בת חמשה טפחים והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה מונחות באורכו של ארון כמה לוחות אוכלות בארון שנים עשר טפחים נשתייר שם חצי טפח אצבע לכותל זה ואצבע לכותל זה פירנסת ארון לארכו צא ופרנס ארון לרחבו כמה לוחות [כ]אוגדות בארון ששה טפחים נשתייר שם טפח ומחצה צא מהן חצי טפח אצבע (ב) ומחצה לכותל זה ואצבע ומחצה לכותל זה נשתייר שם טפח שבו עמודין עומדין שנאמר [3]אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן וגו' (ג) וארגז ששיגרו בו פלשתים דורון לאלהי ישראל מונח מצדו שנאמר [4]ואת כלי הזהב אשר השבותם לו אשם תשימו בארגז מצדו ושלחתם אותו והלך ועליו ס"ת מונח שנאמר [5]לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' מצד (ד) הוא מונח ולא בתוכו ומה אני מקיים אין בארון רק לרבות

שברי

ואם בא לחתוך חותך מאי קאמר. מאי למימרא הכל מודים דאם כל אחד ואחד בפני עצמו טפי עדיף: **הכי קאמר.** ומתחיל מלמעלה ולא יניח חלק שהרי אם בא לחתוך חותך ונמצא זה דאם הכרך וגנאי הוא לו להיות דף זה משונה מחבירו על חנם: **כדי לגול.** קס"ד חד שיעורא יהיב ליה לתחילתו וסופו: **לספריהן.** לספרי תורה: **לא ארכו יותר על הקיפו.** צריך לצמצם הכתב לפי עובי הקלפי' לכשיגמור יהא חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו: **שיעור ספר תורה בכמה.** ארכו מיבעיא להו: **בגויל.** שהוא עב והקיפו גדול צריך ששה טפחים זו היא מדה להיות נגמר בששה טפחים היקף בכתב בינוני: **ולא איתרמי ליה.** ארכו כהקיפו: **איתרמי ליה.** ארכו כהקיפו: **דילמא תורה צוה לנו משה כתב.** ארבע מאות פעמים אבל ארבע מאה (ה) ספרים אין פנאי לאדם אחד לכתוב: **שתים כנגד שתים.** שתי גפנים כנגד שתים וא' יוצא זנב כך קרוי כרם לגבי לחזור עליו מעורכי המלחמה במסכת סוטה (דף מג.): **באמה בת ששה טפחים.** ר"מ לטעמיה דאמר (סוכה ה:) כל האמות היו בינוניות: **לארכו של ארון.** זו אצל זו: **אוכלות.** תופסות כך לשון המשנה (מדות פ"ג מ"א) אוכל בדרום אמה אחת גבי יסוד המזבח ואף בלשון מקרא כי יוכלו אתיקים מהנה בספר יחזקאל (מב): **לא מהם טפח.** לעובי הכתלים שהרי מבחוץ נמדד אמתי' וחצי ארכו: **ס"ת.** שכתב משה כמו שנאמר ויכתוב משה את (ה)התורה וגו' (דברים לא): **אין [מיעוט אחר מיעוט].** (ו)אך ורק שני מיעוטין הן: (ז)**שבהן ס"ת מונח.** ארכו לרחבו של ארון: **פירנסת ארון לארכו.** כלומר מלאת כל חללו לארכו ופירסת לרכי מדתו: **ששה טפחים.** כמדת רחבו: **כדי שלא יהא ס"ת כו'.** כלומר לא היה צריך להיות רחבו כל כך אלא בשביל ס"ת המונח אורכו לרוחב הארון שלא יהא נכנס ויוצא בדוחק: **ר"י אומר.** מדת הארון באמה של ה' טפחים היתה רבי יהודה לטעמיה דקאמר אמת כלים באמה בת חמשה: **מונחות לארכו של ארון.** מוטלות על רוחבן ולא על חודן: **אצבע לכותל זה.** שהטפח ארבע אצבעות ולמאן דגרים אצבע ומחצה כאצבע קטנה קאמר שהטפח ד' בגודל וחמש באצבע ושש בקטנה: **שבו עמודים עומדים.** ב' עמודי כסף כמין עמודי ספר תורה שוכבים לארכו והלוחות ביניהן שנאמר עמודיו עשה כסף: **מונח שם בצדו.** של ארון: **ועליו ס"ת מונח.** ולקמיה [ע"ב] פריך מעיקרא היכי הוה מונח:

שברי

שאם בא לחתוך חותך. תימה לרשב"א הא אמר לעיל בשתי כריכות חולקין ופ"ה כגון תורה בכרך אחד ונביאים בכרך א' משמע אבל תורה ונביאים בכרך א' אין חולקין אפי' שניהן רוצים וא"כ היכי אמר הכא דחותך ויש לומר דלא הוי בזיון הספר אלא כשחותך מחמת חלוקה: **בגויל** ששה טפחים בקלף בכמה. גויל הוא עור שלא ניתקן כלל אלא שהסירו את השער וכותבין בו במקום שער ולהכי קרי ליה גויל שאינו מתוקן כדאמר לעיל (דף ג.) גויל אבני דלא משפיין ופעמים חותכין אותו לשנים דרך עוביו ואותו שכלפי שער קרוי קלף ואותו שלצד בשר קרוי דוכסוסטוס ולשון דוכסוסטוס הוי פירושו מקום בשר דבלשון (ה)מדי קורין לבשר סוסטוס ודוך היינו מקום כמו (ו)דוך פלוני וכותבין על הקלף לצד בשר כדאמר בפ' המוציא (שבת דף עט:) ועל דוכסוסטוס לצד שער ובשניהם במקום חתך דשם הוא טוב לכתוב ושלנו דין קלף יש להם ולא דין דוכסוסטוס ולכך כותבין עליהם תפילין שאין כשרים על דוכסוסטוס אלא על הקלף כדאמר בהמוציא יין (שם): **דילמא** תורה צוה. ואומר ר"ת דאותו פסוק קרוי תורה כדאמר בפ' ג' דסוכה (דף מב.) קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה מאי תורה תורה צוה לנו משה: **שלא** יהא ספר תורה יוצא ונכנס כשהוא דחוק. וא"ת והלא לא היו מוציאין אותו מן הארון דהא אסור ליכנס בבית קדש הקדשים וביום הכפורים לא אשכחן בסדר יומא שהיה מוציאו וי"ל דלצורך כדי לתקן שרי ליכנס בבית קדש הקדשים כדאמרינן בעירובין (דף קה.) וה"נ יכולין ליכנס שם כדי לתקן ספר תורה כדי שלא יתעפש ויתקלקל וגם משחרב משכן שילה עד שבנה שלמה בית המקדש היו יכולין להוציאו מן הארון ולעיין בו: **אצבע** ומחצה לכותל זה. נראה לר"ת דלא גרס ומחצה אלא אצבע לכותל זה דאי גרס ומחצה תיקשי שנים עשר (ו) היכי יתבי כדפריך לקמן אלא אצבע גרס וחוטרתי דהויין ששה בטפח: **שבהן** עמודים עומדין. נראה לר"ת דסימן להעמדת ישראל היה ולא עשאום של זהב שלא להזכיר מעשה העגל דאין קטיגור נעשה סניגור וכן אמרינן [בר"ה] (דף כו.) דמשום הכי לא היה כהן משמש לפני ולפנים ביוה"כ בבגדי זהב משום דאין קטיגור נעשה סניגור והתם פריך והא הוה ארון שהיה של זהב והיה לפנים ומשני מכפר קאמרי' והני עמודים נמי היו כמו מכפר שהם עשוים סימן להעמדת ישראל והוא שיסד הפייט (ח)תבנית אות יוסף עמודיו עשה כסף בשביל תבנית אות יוסף סימן של יוסף דהיינו עגל דיוסף נקרא שור שנאמר (דברים לג) בכור שורו הדר לו לכך עמודיו עשה כסף ולא זהב שלא להזכיר במעשה העגל:

תרי

מסורת הש"ס

א) [ברכות נח:], ב) [נדרים לח.], ג) [יומא מג. וש"נ], ד) ג"א אוכלות, ה) [נ"ל השירה], ו) [אין ורק], ז) [נ"ל לפני ד"ה ס"ת], ח) [בשבת פט: ד"ה קלף כתבו דבלשון יון], ט) [ברכות יט:], י) כיוס הלשון דפסח.

* * *

תורה אור השלם

1 תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב: דברים לג ד

2 אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְיָ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: מלכים א ח ט

3 אַפִּרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן: עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף רְפִידָתוֹ זָהָב מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ: שיר השירים ג ט-י

4 וּלְקַחְתֶּם אֶת אֲרוֹן יְיָ וּנְתַתֶּם אֹתוֹ אֶל הָעֲגָלָה וְאֵת כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֲשֵׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם תָּשִׂימוּ בָאַרְגַּז מִצִּדּוֹ וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלָךְ: שמואל א ו ח

5 לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד: דברים לא כו

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' עושין לספריהם: (ב) שם לא מהן חצי טפח אצבע לכותל זה ואצבע לכותל זה כצ"ל ותיבת ומחצה נמחק ב' פעמים: (ג) שם מרכבו ארגמן וגו' תוכו רצוף אהבה ואמנו: (ד) שם מלך היה מונח ילא: (ה) רש"י ד"ה דילמא וכו' ד' מאה ספרי תורות לא כתב דאין פנאי לאדם אחד לכתוב כולי האי הס"ד: (ו) תוס' ד"ה אצבע וכו' תקשה שנים עשר ב"י היכי יתבי:

עין משפט נר מצוה

קכו א מיי' פ"ז מהל' ס"ת הל' ט' סמג עשין כה [טוש"ע ח"מ סי' קעג סעי' א בהג"ה]:

קכז ב ג מיי' פ"ט מהל' ס"ת הלכה ג סמג עשין כה טוש"ע י"ד סי' רעג סעיף א:

קכח ד מיי' שם וסמג שם טוש"ע י"ד סי' רעח סעיף ב:

קכט ה ו ז מיי' שם פ"ט הלכה א וסמג שם טוש"ע י"ד סי' רעג סעיף א [וכרב אלפס הלכות ספר תורה דף סו]:

* * *

רבינו גרשום

דף פני מלמטה ומתחיל באחר מלמעלה שאם באו לחלוק שיכולין לחתוך ולחלק יפה כבשתי כריכות. שמונה נביאים ח' ספרים של נביאים. ועושה בראשו של ספר תורה חלק כשיעור לגול עמוד בתחלתו והאי תחלה הוי סוף הספר לפי כי בסוף מתחילין לגלגל המגילה ומגלגל והולך עד ראש לפי שכל ספריהם נכתבין כעין מגילה ולא בקונטרסים (והם) והכי נמי מניח מן הקלף חלק בסוף כל הכרך שהוא תחלת הספר כשיעור שיכול לגול את כל ההיקף על אותו חלק כדי שיהא משמש הקלף פנוי לכתבי הקדש: קשיא עמוד דלעיל קתני בראשו כדי לגול עמוד והכא קתני תחלת הספר וסופו כדי לגול עמוד. האי כדי לגול דברייתא נמי לצדדין קתני כדאמרן דתחלה כדי לגול עמוד ובסוף כדי לגול היקף רב אשי אמר לעולם לא קתני לצדדין אלא תחלתו וסופו כדי לגול עמוד ובספר תורה מיירי דלאמצעיתו נגלל על ב' עמודים אבל שאר ספרים היו נגללין הכל על עמוד אחד ואמטו להכי צריך להניח כדי היקף כדאמרן. ולא אורכו יותר על הקיפו שכשמושכין אותו בחוט של משיחה לאורכו של דף ומקיפין מן אותו חוט היקף הספר תורה שיהא שוה במדה. בגויל ו' טפחים אורך הדף שכן למד מגויל. אבל מן קלף לא אמר לפיכך אמר איני יודע. ולא איתרמי ליה שיהא אורכו שוה להקיפו. יהבי ביה עינייהו קינאו (אדון) בו שכן כיון. תורה צוה לנו כתב דדומה עליו גרומא. ורמינהו מקשה על מאי דאמר שיהא ס"ת הקיפו כאורכו. וארון שעשה משה היה דומה כמין תיבה שאין לה כיסוי שבכפרת היה מכוסה. באמה בת ו' טפחים. ואמתים וחצי ארכו עולין לט"ו טפחי': וכמה לוחות אוגדות בארון. כלומר כמה מחזיקות בארון י"ב טפחי' שהיו מונחין הלוחות זו בצד זו. ואין ורק תרי מיעוטי לרבות ספר תורה שמונח בארון באותן ב' טפחי' שנשתיירו מאורך הארון והיה אורכו של ספר תורה כרוחבן של לוחות ו' טפחים נשתיירו ב' טפחים פנוי טפח לצד כותל זה וטפח לצד כותל זה שכל אותן ב' טפחים משימין ידיהן אחת מיכן ואחת מיכן ומגביהין ספר תורה בריוח ומוציאין אותו לחוץ כדי שלא יהא נכנס ויוצא ברוחק: שבו באותו טפח עמודיו של ארון עומדין שנאמר אפריון עשה לו זה ארון. המלך שלמה. המלך שהשלום שלו וכתב עמודיו עשה כסף של ארון. בצידו מבחוץ.